

УДК 378.147

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Арестенко В.В.

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Романишина Л.М.

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

У статті подано обґрунтування теоретичних основ мотивації майбутніх учителів природничих дисциплін до професійної діяльності. З цією метою подано визначення і характеристика, яку розглядають науковці для основних понять: мотивація, мотиви, професійна мотивація, дидактичні та специфічні принципи. Використання цих понять спрямоване на обґрунтування професійної мотивації майбутніх учителів природничих дисциплін.

Ключові слова: майбутні вчителі природничих дисциплін, мотиви та їх види, мотивація, професійна мотивація, специфічні принципи формування мотивації, професійна компетентність.

Постановка проблеми. Нині науковці в своїх дослідженнях все більше уваги звертають на професійну підготовку майбутніх учителів. Це пов'язане з низкою причин, серед яких виділяють: значення шкільної підготовки з різних дисциплін, як основу майбутньої професійної діяльності фахівців різного профілю; підвищені вимоги до професійної компетентності фахівців на ринку праці; вплив педагогічних технологій на професійну компетентність. Особлива увага приділяється проблемі мотивації, оскільки мотив і мета є об'єднанням, від якого залежить кінцевий результат. Під професійною компетентністю розуміють наявність знань, умінь, навичок і практичного досвіду фахівця. Оскільки практичний досвід набувається у процесі професійної діяльності, то під час навчання закладаються основи професійної компетентності, тобто знання, вміння і навички є фундаментом для подальшого формування професійної компетентності [11]. Мотивація є фундаментом для формування мотивації та психолого-педагогічною складовою проблеми.

Тому **метою статті** було обрано розгляд і дослідження теоретичних основ формування професійної мотивації майбутніх учителів природничих дисциплін. Окрім того, та ж проблема характеризує підготовку фахівців інших спеціальностей, тому вона є актуальною.

Основні наукові праці з досліджуваної проблеми. З огляду на важливість і дієвість мотивації в ефективності фахової підготовки, багато досліджень присвячені цій проблемі. Певні аспекти цієї наукової проблеми вирішували багато зарубіжних та вітчизняних дослідників (Н. Бордовська, Р. Гуревич, В. Ковальов, С. Король, О. Леонтєв, Ю.Машбиць, Л.Оршанський, К. Платонов, Л. Подимова, А. Реан та ін.). Об'єднуючи їх висловлювання стосовно мотивації, ми схилиємося до визначення А. Реана, що мотив – це внутрішнє спонукування особистості до того або іншого виду активності, яке викликане задоволенням певної потреби, а мотивація – сукупність стійких мотивів, що мають певну ієрархію й виражають спрямованість особистості [9]. Зважаючи на важливість мотивації у процесі підготовки фахівця різного профілю, ми також розглянемо цю про-

блему в ракурсі підготовки майбутніх учителів природничих дисциплін.

Основний зміст статті. Розгляд поняття «професійна мотивація» ми розпочинаємо з «понять мотиви і мотивація». У психолого-педагогічній літературі, виходячи з функцій мотивів, їх поділяються на внутрішні та зовнішні. У кожному конкретному випадку, вплив мотивів буває різним і різноплановим.

Нами визначався взаємозв'язок між мотивами і педагогічними умовами. Наші пошуки пояснюються тим, що на формування мотивації через мотиви повинні впливати фактори. Розглянувши деякі з них, ми дійшли висновку, що такими факторами мають бути педагогічні умови. Підтвердження своїх міркувань ми знайшли в працях В. Жернова, який поділяє педагогічні умови на зовнішні та внутрішні. Оскільки і мотиви і педагогічні умови мають однакові зовнішні і внутрішні види, а вони будуть рівнозначними, адже стосуються навчального процесу. Зовнішні педагогічні умови залежать від соціально-економічної, політичної, освітньої та інших функцій зовнішнього середовища, на які впливають різні фактори. Внутрішні педагогічні умови – це завдання педагогічного процесу, що являють собою сукупність педагогічних заходів, які ефективно забезпечують вирішення цих завдань [3].

Науковці наводять приклади внутрішніх і зовнішніх мотивів. Так, Н. Басова до внутрішніх мотивів відносить процесуальні, результативні і саморозвивальні. Зовнішні мотиви поділяють на суспільні та особистісні. Ці мотиви мають суттєвий вплив на формування мотивації, тому що поєднують саме ті фактори, які для людини найбільш вразливі [1].

Мотивація – єдина система мотивів у структурі потреб, цілей, інтересів, мотивами діяльності можуть виступати реальні предмети, або ідеї, почуття й переживання, у чому втілюється потреба особистості [12].

Проблема готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності багато в чому залежить від рівня сформованості їх мотиваційної сфери, що в свою чергу залежить від її спрямованості на практичну підготовку, в нашому випадку, майбутніх учителів природничих дисциплін. Для

кожного майбутнього вчителя суттєве значення має особистісна мотивація, яка забезпечує впевненість у своїх знаннях, педагогічних здібностях і педагогічній спроможності. Для підтримання внутрішньої мотивації студентів вчені все частіше пов'язують її з професійною ідентичністю педагога. Комплекс «внутрішня мотивація і професійна ідентичність» забезпечують якість професійної компетентності [11]. На важливості постійного вдосконалення мотиваційно-ціннісної сфери для підвищення ефективності навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців наголошують І. Бех, Г. Костюк, С. Максименко, С. Рубінштейн [5] та ін.

У своїх дослідженнях ми враховували подання А. Маслоу, який розробив позитивну теорію мотивації, яка базується на основних базових потребах:

- фізіологічні: голод, спрага тощо;
- потреба безпеки;
- потреба приналежності і любові;
- потреба у визнанні;
- потреба в самоактуалізації.

Якщо проаналізувати ці потреби, то спостерігається певна закономірність, яка може бути визначена як взаємозв'язок між цими потребами [6].

На основі всіх запропонованих понять нас цікавить і становить певний інтерес професійна мотивація, яка визначається професійними мотивами. В. Ковальов розподіляє професійні мотиви за джерелом виникнення на соціальні, колективістські, процесуальні і стимулюючі. При цьому поведінка і діяльність регулюються не одним, а цілою сукупністю мотивів [4].

Тобто, професійна мотивація виступає як внутрішній рушійний чинник розвитку професіоналізму особи, оскільки лише на основі формування її високого рівня можлива продуктивна професійна діяльність [8].

У працях Т. Рідель, ми находимо вираз, із яким ми погоджуємося, що «професійна мотивація» є ширшим, ніж поняття «професійні мотиви», виходячи із загального розуміння терміну «мотивація» [10].

Аналогічні думки висловлюють В. Мижерикова, М. Єрмоленко, що професійна мотивація залежить від безлічі чинників: заробітної плати, «людських відносин», можливості для самореалізації, конкретних умов праці [7].

Професійна мотивація характеризується низкою принципів, як загальних так і специфічних: екологічності; технологічності; ресурсності або

комфортності роботи, конгруентності, результативності, оперативності і мобільності [2].

Ми згадували вище, що мотивація тісно пов'язана з педагогічними умовами. Для підсилення професійної мотивації майбутніх учителів природничих дисциплін використовують такі педагогічні умови: підсилення прагнень студентів і забезпечення можливостей для ствердження себе в професійній діяльності; індивідуалізація навчального процесу для прояву особистісних якостей майбутнього вчителя; забезпечення формування педагогічної майстерності засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Наші дослідження показали, що навіть ці умови сприяють підвищенню професійної мотивації, що забезпечує якісно вищий рівень професійних знань. Це також сприяє виробленню у майбутніх учителів потреб і вмінь самостійно працювати з різними джерелами інформації, експонатами, хімічними реактивами, колекціями з біології і хімії, оволодівати інформаційними технологіями і творчо застосовувати знання на практиці; забезпечення умов для самопізнання, самовиховання, самовдосконалення; підтримання допитливості й «пізнавального» психологічного клімату в академічній групі [2]. Важливе значення в цьому процесі ми надаємо: сформованості мотивації професійного успіху; наявності спеціальних педагогічних здібностей, практичного досвіду в обраній сфері діяльності; узгодження інтересів, здібностей і нахилів з вимогами професії; відповідний стан здоров'я, відсутність протипоказань щодо фаху [2].

Важливе місце в формуванні професійної мотивації ми надаємо створенню інформаційного середовища, зокрема засобами системи Moodle. Ця система дозволяє більш оперативно включитися в навчальний процес як викладачу так і студенту, не зменшуючи самостійність студентів, що сприяє підвищенню якості самостійної роботи. При цьому викладач має більшу можливість для забезпечення процесу навчально-методичним комплексом [11]. Тобто, проявляється роль ще одного принципу дидактики – наочність.

Наші дослідження показали, що для підвищення ефективності формування професійної мотивації потрібно розробляти методіку відповідного процесу. Ці завдання ми поставили перед собою на наступному етапі дослідження.

Висновки. Таким чином, ми дійшли висновку, що професійна мотивація є рушійною силою для підвищення якості навчального процесу і формування професійної компетентності майбутніх учителів природничих дисциплін.

Список літератури:

1. Басова Н. В. Педагогика и психология / Н. В. Басова. – Ростов-н/Д.: Феникс, 2000. – 416 с.
2. Єрохін С. А. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці / С. А. Єрохін, Ю. В. Нікітін, І. В. Нікітіна // Науковий юридичний журнал. – Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2011. – № 1(1). – Частина II. – С. 20-27.
3. Жернов В. И. Теоретико-методологические основы формирования профессионально-педагогической направленности личности студента педагогического вуза: [Монография] / В. И. Жернов. – Магнитогорск: Магнитогорский гос. пед. ин-тут. 1999. – 116 с.
4. Ковалев В. И. Мотивы поведения и деятельности / В. И. Ковалев. – М.: Наука, 1988.
5. Максименко С. Д. Проблема психічного розвитку особистості і вдосконалення навчального процесу / С. Д. Максименко, І. Д. Бех // Радянська школа. – 1979. – № 8(599). – С. 20-25, 121, 122, 202.
6. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу; [пер с англ.]. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2008. – 352 с.

7. Мижериков В. А. Введение в педагогическую деятельность: [учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений] / В. А. Мижериков, М. Н. Ермоленко. – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 268 с.
8. Нікітіна І. В. Формування професійної мотивації студента як детермінанти його творчого розвитку і працевлаштування / І. В. Нікітіна, В. В. Мартич // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – № 1(28). – С. 206-211.
9. Реан А. А. Психология адаптации личности / А. А. Реан, А. Р. Кудашев, А. А. Баранов. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. – 479 с.
10. Рідель Т. М. Професійна мотивація та її роль у формуванні мотивації до вивчення іноземної мови в аграрному ВНЗ / Рідель Т. М. // Науковий журнал Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – Суми, 2010 – № 4(6). – С. 359-366.
11. Романишина О. Я. Професійна ідентичність майбутніх учителів нематематичних спеціальностей: теорія і практика: монографія / Оксана Ярославівна Романишина. – Тернопіль: «Вектор», 2015. – 352 с.
12. Сінкевич С. В. Формування ціннісного ставлення курсантів вищих військових закладів освіти до вивчення іноземної мови: дис. ... канд. пед. наук: 20.02.02 / С. В. Сінкевич. – Хмельницький, 2002. – 186 с.

Арестенко В.В.

Мелитопольский государственный педагогический университет
имени Богдана Хмельницкого

Романишина Л.М.

Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОТИВАЦИИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ЕСТЕСТВЕННЫХ ДИСЦИПЛИН

Аннотация

В статье представлены обоснования теоретических основ мотивации будущих учителей естественных дисциплин к профессиональной деятельности. С этой целью даны определения и характеристика, которую рассматривают ученые для основных понятий: мотивация, мотивы, профессиональная мотивация, дидактические и специфические принципы. Использование этих понятий направлено на обоснование профессиональной мотивации будущих учителей естественных дисциплин.

Ключевые слова: будущие учителя естественных дисциплин, мотивы и их виды, мотивация, профессиональная мотивация, специфические принципы формирования мотивации, профессиональная компетентность.

Arstenko V.V.

Melitopol State Pedagogical University named after B. Khmelnytsky

Romanyshyna L.M.

Khmelnytsky Humanitarian Pedagogical Academy

THEORETICAL BASES OF FUTURE NATURAL SCIENCES TEACHERS' PROFESSIONAL MOTIVATION

Summary

The article describes the theoretical foundations of future natural sciences teachers' motivation to professional activity. For this purpose, the definitions and characteristics that is considered for the main concepts are given: motivation, motives, professional motivation, didactic and specific principles. The use of these concepts is aimed at substantiating the professional motivation of future natural sciences teachers.

Keywords: future natural sciences teachers, motives and their types, motivation, professional motivation, specific principles of motivation formation, professional competence.